

რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენა საქართველოს მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებზე

ნაზირა კაკულია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

თეა ლაზარაშვილი

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

სტატიაში განხილულია ის ეკონომიკური საფრთხეები, რაც უკრაინაში რუსეთის ომის შედეგად შესაძლოა განვითარდეს. საქართველოს, რომელიც პატარა, თუმცა სტრატეგიულად და ისტორიულად მნიშვნელოვანი რეგიონია, თავისი მცირე ღია ეკონომიკით შესაძლოა მნიშვნელოვანი გადანაცვებების მიღება დასჭირდეს.

დასკვნის სახით მოცემულია რჩევები, რომელთა შორის მნიშვნელოვანია ის, რომ რუსეთთან ვაჭრობის შესამცირებლად საქართველოს მთავრობამ უფრო აქტიურად და დაჩქარებულად უნდა დაიწყოს მუშაობა თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებების გაფორმებაზე ყველა სტრატეგიულ პარტნიორთან, რომელთანაც ჯერ არ გვაქვს ასეთი შეთანხმება. შექმნილი სიტუაციიდან გამომდინარე, საქართველომ უფრო აქტიურად უნდა მოითხოვოს სტრატეგიული პარტნიორებისგან თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების დაჩქარება.

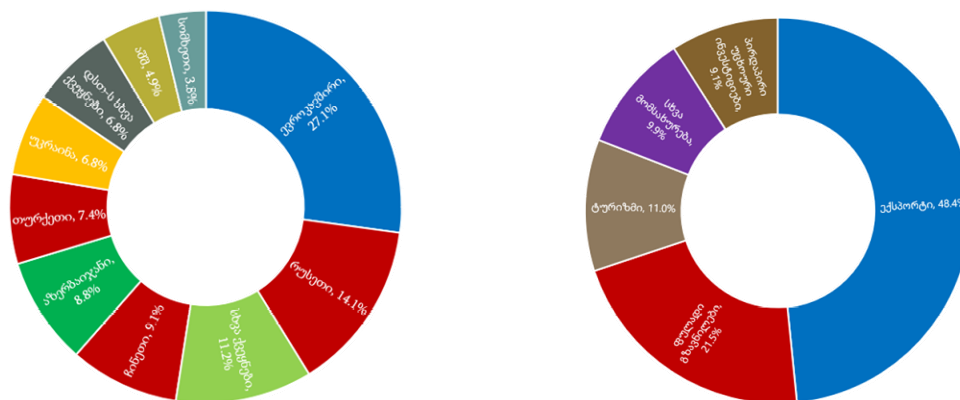
საკვანძო სიტყვები: რუსეთ-უკრაინის ომი, კრიზისი, დამოკიდებულება იმპორტზე.

რუსეთი, ისევე, როგორც უკრაინა საქართველოს საექსპორტო ქვეყნების ხუთეულშია. 2022 წლის იანვარში საქართველოს ექსპორტის 9.5% უკრაინაზე, 12.9% კი რუსეთზე მოდიოდა. თუმცა ყველაზე დიდი კავშირები არა საქონლის, არამედ სერვისების (მაგ. ტურიზმის) ექსპორტზე მოდის.

რაც შეეხება საქართველოში იმპორტს, რუსეთზე მთლიანი იმპორტის 11% (მე-2 ადგილი, თურქეთის შემდეგ), უკრაინაზე კი 4.3% (მე-7 ადგილი) მოდის.

ნახაზი N 1

**საქართველოში საგარეო შემოდინების სტრუქტურა
ქვეყნებისა და ტიპების მიხედვით, 2021 წელი**

წყარო: www.geostat.ge , www.nbg.gov.ge ავტორთა გამოთვლები

რუსეთი კვლავ ლიდერად რჩება საგარეო შემოდინებების კუთხით ცალკეულ ქვეყნებს შორის. 2021 წელს საგარეო შემოდინებები ჯამურად მთლიანი შიდა პროდუქტის 61.8%-ს შეადგენდა. შესაბამისად, რუსეთ-უკრაინის ომი და რუსეთის წინააღმდეგ დაწესებული სანქციები აუცილებლად გამოიწვევს რუსეთიდან საგარეო შემოდინებების შემცირებას, რასაც ნეგატიური გავლენა ექნება რეალური მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპზე (რეალური ზრდის ტემპი ვეღარ მიაღწევს დაგეგმილ 6%-ს). ამასთანავე, შემცირებულმა საგარეო შემოდინებებმა შესაძლებელია გარკვეული დანაკლისი გააჩინოს საგადასახდელო ბალანსში და პერიოდულად წნეხი წარმოქმნას გაცვლით კურსზე.

ნახაზი N 2

დამოკიდებულების მატრიცა – 2021

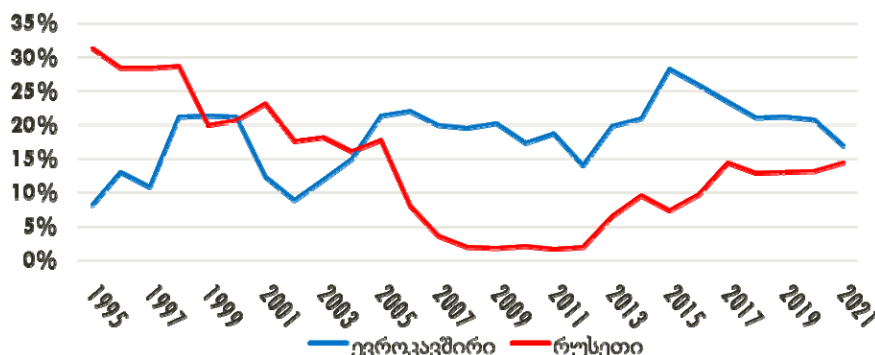
2021					
ქვეყნები	ექსპორტი	იმპორტი	FDI	ფულადი გზავნილები	ტურიზმი
რუსეთი	14%	10%	5%	18%	12%
აზერბაიჯანი	13%	6%	0%	4%	5%
სომხეთი	6%	4%	1%	1%	10%
უკრაინა	7%	4%	1%	4%	8%
ჩინეთი	15%	9%	2%	0%	0%
ევროკავშირი	17%	24%	28%	41%	7%
თურქეთი	8%	18%	6%	4%	19%
აშშ	5%	6%	1%	12%	1%

წყარო: www.geostat.ge , www.nbg.gov.ge ავტორთა გამოთვლები.

დიაგრამაზე ვხედავთ საქართველოს პარტნიორი ქვეყნების წილს საგარეო შემოდინებების კომპონენტების მიხედვით. აღსანიშნავია, რომ რუსეთზე დამოკიდებულება განსაკუთრებით მაღალია გზავნილების, ექსპორტისა და ტურიზმის შემთხვევაში (წილი მნიშვნელოვნად მცირეა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემთხვევაში). ასევე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ევროკავშირის წილი ყველა კატეგორიაში აღემატება რუსეთის წილს გარდა ტურიზმისა.

ნახაზი N 3

ევროკავშირისა და რუსეთის წილის დინამიკა ექსპორტში

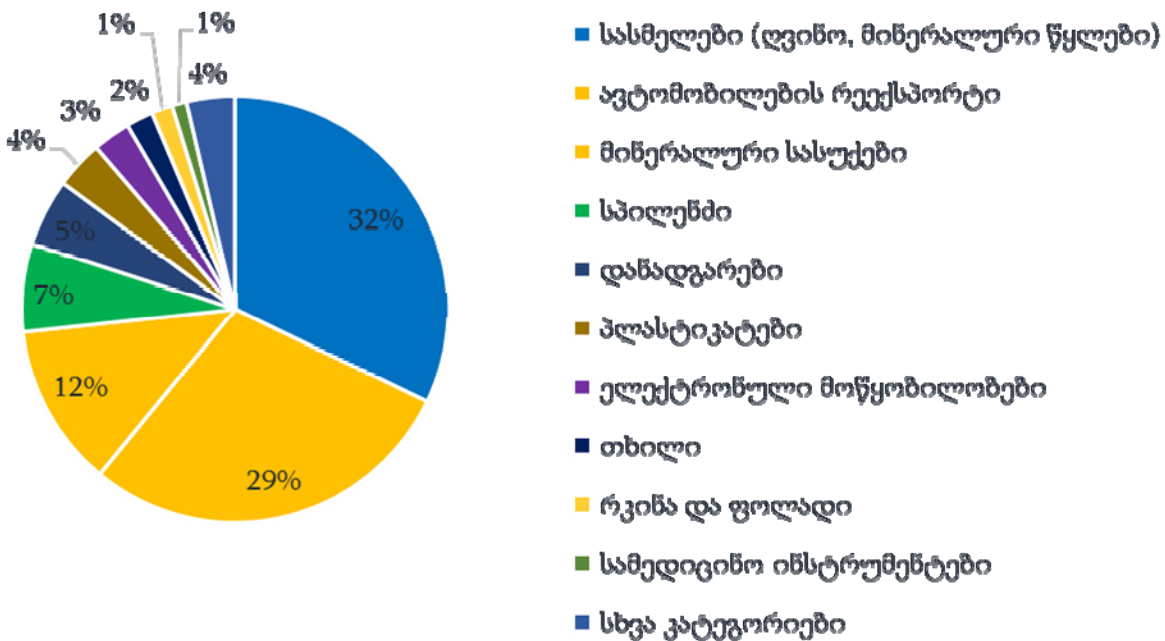

წყარო: www.nbg.gov.ge

აღნიშნულ დიაგრამაზე დატანილია რუსეთისა და ევროკავშირის წილი ექსპორტში 1995 წლიდან 2021 წლის ჩათვლით. აღსანიშნავია, რომ 90-იანი წლების დასაწყისში რუსეთის წილი 30%-ს აჭარბებდა და თითქმის 6-ჯერ აღემატებოდა ევროკავშირის წილს, თუმცა, რუსეთის წილი განუხრელად მცირდებოდა და ევროკავშირის წილი კი იზრდებოდა. სტუქტურის ასეთი ცვლილება კიდევ უფრო დააჩქარა 2006 წელს რუსეთის მიერ დაწესებულმა ემბარგომ. რის შემდეგაც რუსეთის წილი 0-ს დაუახლოვდა. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ემბარგოს მოხსნის შემდეგ რუსეთის წილმა სწრაფი ტემპით დაიწყო ზრდა და 2015 წლის რეგიონალური კრიზისის ფონზე შემცირებული ევროკავშირის წილის პირობებში დაუახლოვდა ევროკავშირის მაჩვენებელს. პანდემიამ ეს ორი წილი კიდევ უფრო დაუახლოვა ერთმანეთს. იმის მიუხედავად, რომ პანდემიის ხანგრძლივობის და მომავალი განვითარების ირგვლივ არსებობს უპრეცედენტო გაურკვეველობა, მოკლევადიანი უარყოფითი გავლენა ეკონომიკაზე უკვე ასახულია როგორც მშპ-ს წინასწარი ზრდის მაჩვენებლებში, ასევე საგარეო სექტორისა და ფულადი შემოსულობების სტატისტიკაში¹

ნახაზი N 4

უკრაინაში ექსპორტი პროდუქტების მიხედვით, 2021

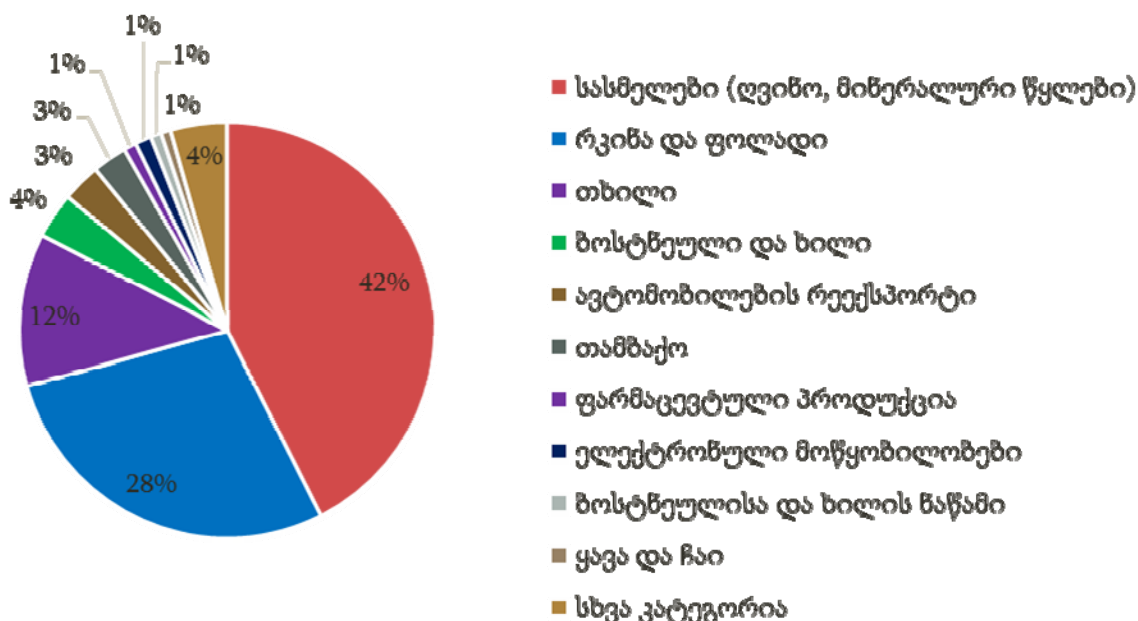

წყარო: www.geostat.ge

პროდუქტების მიხედვით ჩამოთვლილი მაჩვენებლის მიხედვით, უკრაინისთვის, ყველაზე მსხვილ კატეგორიებს სასმელები, ავტომობილების რეექსპორტი და მინერალური სასუქები ქმნიან.

¹ www.mof.ge

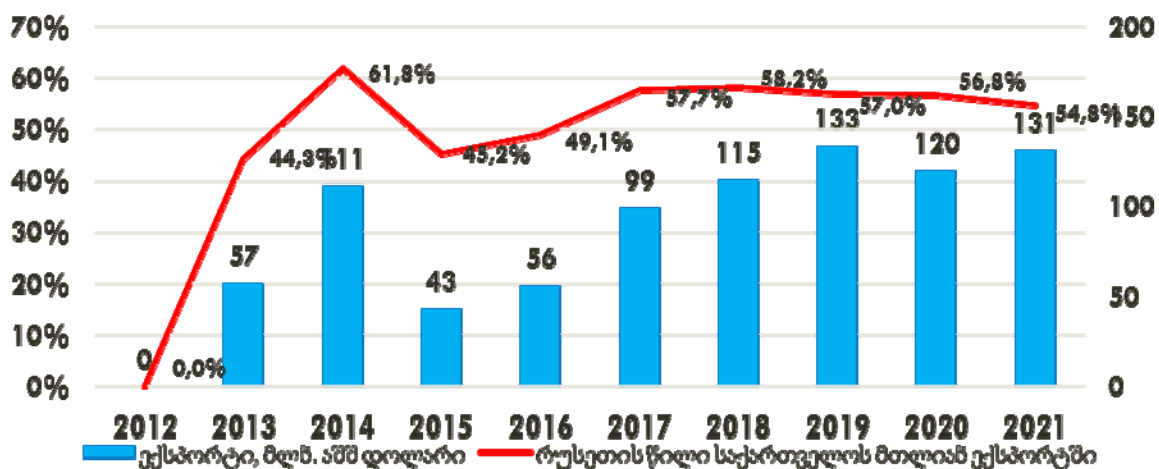
რუსეთში ექსპორტი პროდუქტების მიხედვით, 2021

წყარო: www.geostat.ge

პროდუქტების მიხედვით ჩაშლილი მაჩვენებლის მიხედვით, რუსეთისთვის, ყველაზე მსხვილ კატეგორიებს სასმელები, რკინისა და ფოლადის და თხილის ექსპორტი ქმნის.

ქართული ღვინის ექსპორტი რუსეთში

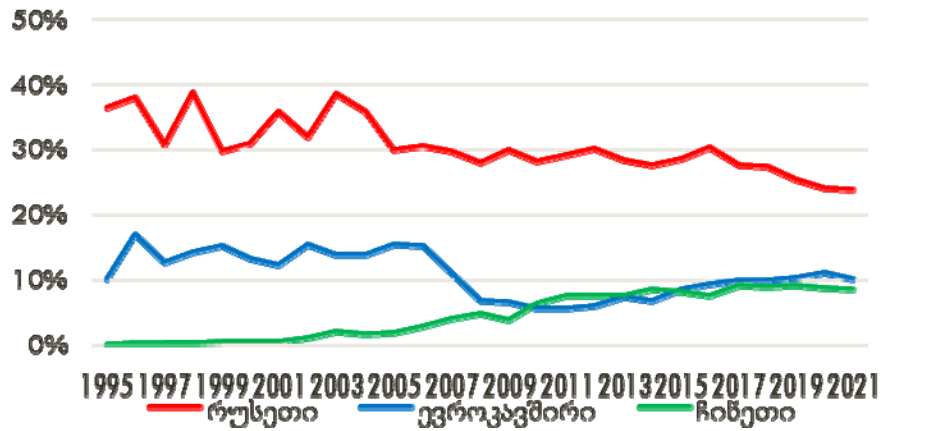

წყარო: www.geostat.ge

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ღვინის სექტორი. რომელიც კცლავ დამოკიდებული ხდება რუსულ ბაზარზე. ემბარგოს გაუქმების შემდეგ რუსეთის წილი სწრაფი ტემპით გაიზარდა და 2021 წლისთვის ღვინის ექსპორტის ნახევარზე მეტი რუსეთზე მოდიოდა.

ნახაზი N 7

ევროკავშირისა და რუსეთის წილის დინამიკა იმპორტში

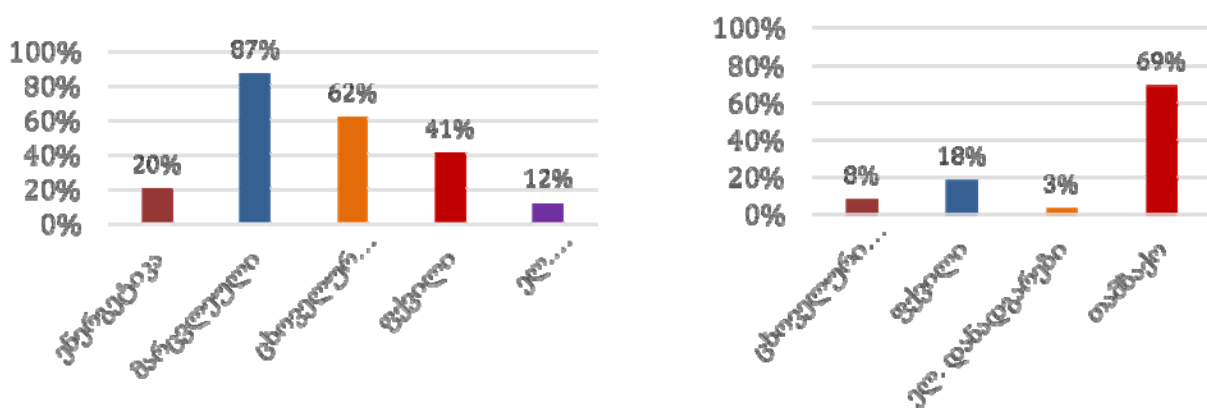

წყარო: www.nbg.gov.ge

რაც შეეხება იმპორტის მაჩვენებელს. აქ რუსეთი უმსხვილეს პარტნიორად რჩება. თუმცა მისი წილი მცირდებოდა 2016 წლის შემდეგ (სამაგიეროდ იზრდებოდა ევროკავშირისა და ჩინეთის წილი).

ნახაზი N 8

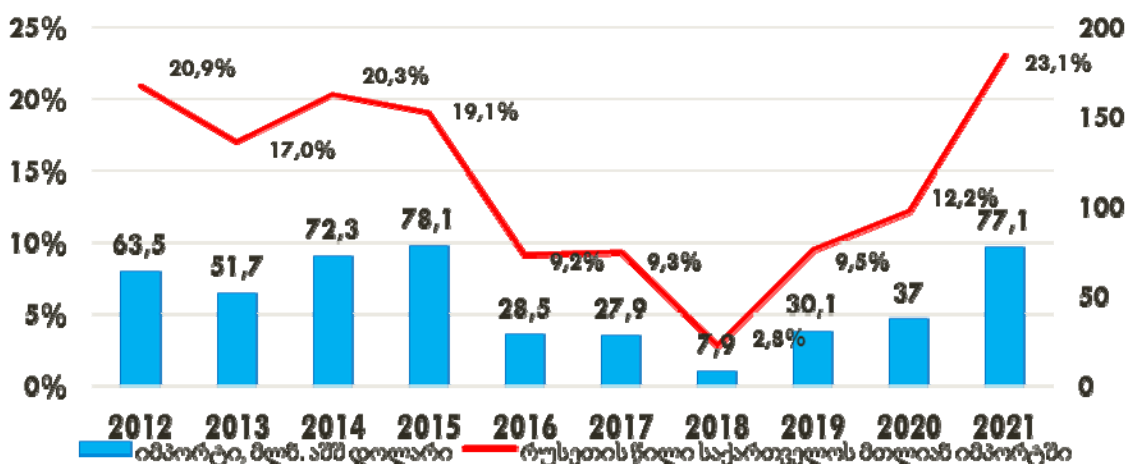
რუსეთისა და უკრაინის წილები იმპორტში, პროდუქტების მიხედვით, 2021

წყარო: UN Comtrade (<https://comtrade.un.org/data/>)

აღნიშნულ ნახაზზე წარმოდგენილია პროდუქტები, რომელთათვისაც რუსეთის და უკრაინის წილი მნიშვნელოვნად მაღალია.

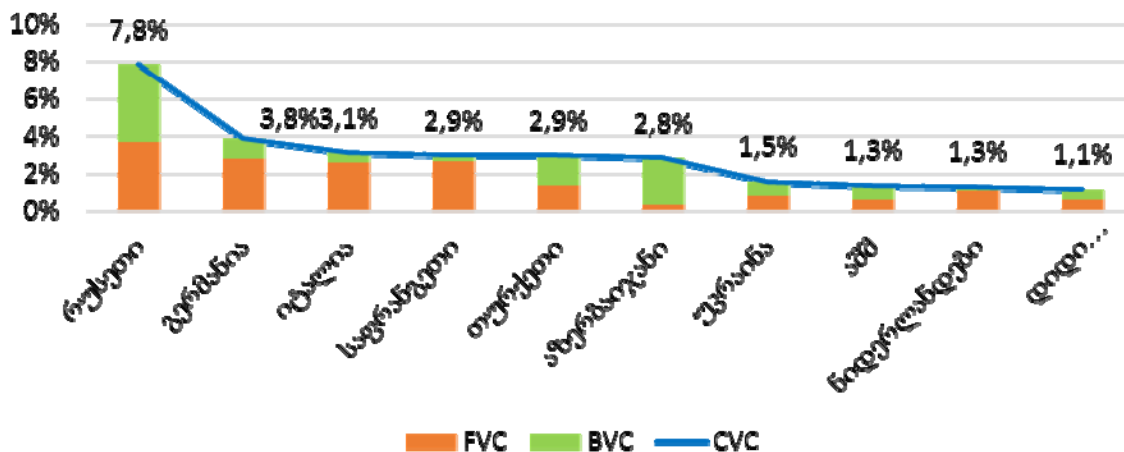
საქართველოში რუსეთიდან იმპორტირებული ბუნებრივი აირი

წყარო: www.geostat.ge

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ბუნებრივი აირის ექსპორტი. სადაც რუსეთის წილი მნიშვნელოვნად იყო შემცირებული 2014 წლის შემდეგ და 2.8%-ს უტოლდებოდა 2018 წელს. 2019 წლიდან რუსეთის წილმა მნიშვნელოვნად მოიმატა და 2021 წლისთვის 23.1%-საც კი გაუტოლდა.

საქართველოს მონაწილეობა ღირებულების ჯაჭვებში, 2015

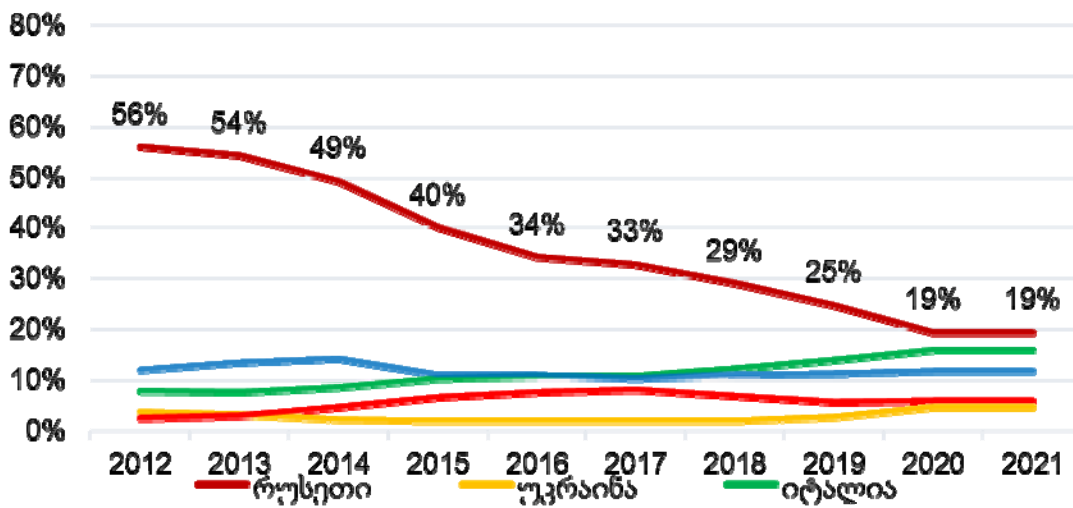
წყარო: Eora MRIO (<https://www.worldmrio.com/>)

აღსანიშნავია რუსეთის მაღალი წილი ღირებულების ჯაჭვებში მონაწილეობის კუთხით. როგორც ჩვენთვის ცნობილია ღირებულებათა ჯაჭვი აერთიანებს ნედლეულის მწარმოებლებს, შუამავლებს, გადამამუშავებელ სანარმოებს, სარეალიზაციო ბაზრებს, სერვისების მიმწოდებლებსა

და სხვადასხვა მხარეებს, რომელთა საქმიანობაც ხელს უწყობს ერთმანეთის კონკურენტუნარიანობას ბაზარზე და მის შენარჩუნებას ღირებულებათა ჯაჭვის პროცესში ინოვაციების დანერგვის გზით. ღირებულებათა ჯაჭვის მენეჯმენტი წარმოადგენს სტრატეგიული ბიზნეს ანალიზისა და დაგეგმვის ინსტრუმენტს, რომელიც გამოიყენება ღირებულებათა ჯაჭვის კომპონენტებისა და რესურსების კოორდინაციისთვის. მისი ეფექტიანი მართვა პირდაპირ გავლენას ახდენს მასში ჩართული რგოლების საქმიანობის მომგებიანობასა და პროდუქტის საბოლოო მომხმარებლის კმაყოფილებაზე.

ნახაზი N 11

ფულადი გზავნილების სტრუქტურა ქვეყნების მიხედვით

წყარო: www.nbg.gov.ge

2012 წლისთვის რუსეთზე მთიანი გზავნილების 56% მოდიოდა. ეს მაჩვენებელი განუხრელად მცირდებოდა 2021 წლამდე. შემცირებაში თავისი როლი ითამაშა ევროკავშირთან ვიზა ლიბერალიზაციამ, რუსეთის ბაზრის არასტაბილურობამ (მათ შორის რუბლის არასტაბილურობამ) და პოლიტიკურმა ფაქტორებმა (მაგალითად, საქართველოს მოქალაქეების დეპორტაციამ რუსეთიდან).

ნახაზი N 12

დამოკიდებულების მატრიცა – ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლები, 2021

2021	მლნ. ლარი	ლარი	%
ქვეყნები	ტურიზმის მთლიანი დანახარჯები	ტურიზმის საშუალო დანახარჯები ერთი ვიზიტისას	ტურიზმის მთლიანი დანახარჯების პროცენტული განაწილება
აზერბაიჯანი	689	395	8%
თურქეთი	1,134	928	13%
რუსეთი	2,120	1282	25%

სომხეთი	751	589	9%
ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის სხვა ქვეყნები	1,091	1792	13%
სხვა ევროპული ქვეყნები	1,224	1938	14%
სხვა ქვეყნები	1,503	2538	18%
სულ	8,512		

წყარო: ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია (<https://gnta.ge/ge/>)

აღსანიშნავია, რომ რუსეთი კვლავ ყველაზე მსხვილ პარტნიორად რჩება ტურისტების ნაკადების შემოდინებისა და ტურიზმის მთლიანი დანახარჯების კუთხით.

2021 წლის ბოლოსთვის საქართველო-რუსეთს შორის არსებული ვაჭრობის, რუსეთიდან შემოსული ტურისტების, ფულადი გზავნილების, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისა და რუსული კომპანიების საქართველოში რეგისტრაციის შესახებ არსებული მონაცემების გაანალიზების საფუძველზე შემდეგი სურათი იკვეთება:

2022 წლის სამი კვარტლის მონაცემებით საქართველომ რუსეთიდან ფულადი გზავნილებით, ტურიზმით და საქონლის ექსპორტით დაახლოებით 1.2 მლრდ აშშ დოლარის შემოსავალი მიიღო, რაც 2021 წლის იგივე პერიოდის რუსეთიდან ამავე წყაროებით მიღებულ შემოსავალზე 2.5-ჯერ მეტია. პანდემიამდე, 2019 წლის იგივე პერიოდის რუსეთიდან მიღებულ შემოსავალს კი 36%-ით აჭარბებს. ეს ნიშნავს, რომ გასულ წლებთან შედარებით საქართველოს რუსეთზე ეკონომიკური დამოკიდებულება იზრდება.

კვლევის საფუძველზე შესწავლილი იქნა, რომ მიმდინარე წლის პერიოდში საქართველოში დაახლოებით 6,400-მდე რუსული კომპანია დარეგისტრირდა, რაც 2021 წლის წლიურ მაჩვენებელზეც კი 7-ჯერ მეტია. საქართველოში სულ 13,500-მდე რუსული კომპანიაა რეგისტრირებული და მათი ნახევარი უკრაინაში ომის დაწყების შემდეგ დარეგისტრირდა;¹ დარეგისტრირებულ კომპანიების უმეტესი ნაწილი – 93% ინდივიდუალური საწარმოა. ეს იმას მიანიშნებს, რომ რუსეთის მოქალაქეების ნაწილი საქართველოში საცხოვრებლად და ბიზნესის საკეთებლად გადმოვიდა; 2022 წლის განმავლობაში საქართველოს ექსპორტი რუსეთში 2.8%-ით შემცირდა და 256 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. ომის დაწყების შემდეგ, კი ექსპორტი 16%-ით არის შემცირებული, რაც ძირითადად ღვინის და უალკოჰოლო სასმელების ექსპორტის კლებამ განაპირობა;

ტრადიციულად, რუსულ ბაზარზე მაღალი დამოკიდებულებით ღვინის ექსპორტი გამოირჩევა. 2022 წლის სამი კვარტლის მონაცემებით რუსეთში ექსპორტირებული 58 მლნ აშშ დოლარის ღვინო საქართველოს ჯამური ღვინის ექსპორტის 58% იყო;

2022 წლის იგივე პერიოდში რუსეთიდან იმპორტი 51%-ით გაიზარდა და 706 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. რუსეთიდან იმპორტის წილი საქართველოს ჯამური იმპორტის 11.9% იყო, რაც ბოლო 15 წლის მაქსიმუმია;

ომის დაწყების შემდეგ რუსეთიდან ყველაზე მეტად ნავთობპროდუქტების (სანავაი) იმპორტი გაიზარდა – 280%-ით (118 მლნ აშშ დოლარით). ელექტროენერჯის იმპორტი 4-ჯერ (9 მლნ აშშ დოლარით) გაიზარდა. იმპორტის ზრდის მიუხედავად, რუსულ ელექტროენერჯიას საქართველოს შიდა მოხმარებაში მხოლოდ 3.5% უჭირავს. 8%-მდეა რუსეთის წილი ბუნებრივი აირის შიდა მოხმარებაშიც;

¹ <https://justice.gov.ge/>

კვლავ მაღალია რუსულ ხორბალსა და ფქვილზე საქართველოს დამოკიდებულება. 2022 წლის სამი კვარტლის მონაცემებით რუსული ხორბლის და ხორბლის ფქვილის წილი საქართველოს ხორბლის და ხორბლის ფქვილის მთლიან იმპორტში 95% იყო;

მნიშვნელოვნად გაზრდილი რუსული საქონლის იმპორტი, ფულადი გზავნილები და საქართველოში რუსეთის მოქალაქეების მიერ კომპანიების დაფუძნება ზრდის რისკს, რომ საქართველო რუსეთზე დანესებული სანქციების გვერდის ასავლელად იყოს გამოყენებული.¹

დასკვნის სახით შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე რჩევა, რომელსაც სარეკომენდაციო ხასიათი ექნება:

რუსეთთან ვაჭრობის შესამცირებლად საქართველოს მთავრობამ უფრო აქტიურად და დაჩქარებულად უნდა დაიწყოს მუშაობა თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებების გაფორმებაზე ყველა სტრატეგიულ პარტნიორთან, რომელთანაც ჯერ არ გვაქვს ასეთი შეთანხმება. შექმნილი სიტუაციიდან გამომდინარე, საქართველოს შეუძლია, უფრო აქტიურად მოითხოვოს სტრატეგიული პარტნიორებისგან თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების დაჩქარება; სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სუბსიდიები, შეღავათიანი კრედიტი და სხვა არ უნდა გაიცეს ისეთ ბიზნესზე, რომელიც რუსეთზე ეკონომიკურ დამოკიდებულებას ზრდის. აღნიშნული წესის დანერგვა საქართველოს ეკონომიკის რუსეთზე დამოკიდებულების შემცირებაში მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს, რაც საქართველოს ეკონომიკურ და პოლიტიკურ უსაფრთხოებას აამაღლებს.

ლიტერატურა:

1. ხადური ნ. „საქართველოს ეკონომიკის დერეგულირების მაკროეკონომიკური ასპექტები“., ფ. ეკონომისტი, №1, 2009
2. ხადური ნ. „ეკონომიკური ზრდა – რეალობა და პერსპექტივები“., პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის „ეკონომიკის აქტუალური პრობლემები განვითარების თანამედროვე ეტაპზე“. მასალების კრებული, თბილისი, 2010
3. N. Kakulia – The Characteristics of Transformation of Institutional Changes and Georgia, Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Economics and Management Engineering Vol:11, No:5, 2017;
4. International Monetary Fund. World Economic Outlook Update: Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? Washington, DC, January 2020;
5. Gambacorta L., (2009). “Monetary policy and the risk-taking channel”, BIS Quarterly Review.
6. Borio, Claudio EV, Leonardo Gambacorta, and Boris Hofmann
7. The influence of monetary policy on bank profit ability. BIS Working Paper No. 514.
8. Brunnermeier, M. K. & Sannikov, Y. (2014). A Macroeconomic Model with a Financial Sector. American Economic Review 104 (2), pp. 379-421.
9. <https://www.worldbank.org/en/research>
10. <https://www.geostat.ge/>
11. <https://nbg.gov.ge/monetary-policy/currency>
12. <https://gnta.ge/ge/>
13. <https://justice.gov.ge/>

¹ <https://justice.gov.ge/>

The impact of the Russia-Ukraine War on the Macro-economic Indicators of Georgia

Nazira Kakulia

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Associate Professor

Tea Lazarashvili

Caucasus International University

Associate Professor

SUMMARY

The article discusses the economic dangers that may develop as a result of the Russian war in Ukraine. Georgia, which is a small, though strategically and historically important region, may require important decisions with its small open economy.

The conclusion is the advice, which is important that the Georgian government should start working on the signing of free trade agreements with all the strategic partners with whom we have not yet such an agreement to reduce trade with Russia. Depending on the situation, Georgia should be more actively demanding a free trade agreement from strategic partners.

Key words: Russia-Ukraine war, crisis, dependence on imports